

K SYMPTOMATOLOGII NOVĚJŠÍ DOBY

Včera jsem se pokusil podat vám v hrubých obrysech obraz symptomů novějšího dějinného vývoje lidstva, a nakonec jsem jakoby postavil do tohoto komplexu symptomů (ježž jsme zatím ještě nepozorovali tak, že bychom snad pohlíželi na to, co projevuje - to také ještě učiníme - ale ježž jsme charakterizovali více všeobecně) pozoruhodnou postavu Jakuba I. z Anglie. Jakub I., na počátku 17. století tzv. panovník v Anglii, ale vlastně osobnost stojící tu jako jakási záhadná postava přibližně uprostřed onoho období, jež uplynulo od začátku 5. poatlantského věku až do 19. století, přinášejícího důležité rozhodnutí. Nebude zde ještě - to se může stát později - mým úkolem mluvit o různých tajemstvích, spojených s osobností Jakuba I. Dnes to ještě nemůže být mým úkolem, ale musím již dnes poukázat na to, jak pozoruhodně, opět symptomaticky pozoruhodně stojí tento Jakub I. v průběhu novějších dějin. Řekli bychom: Člověk, kterého by skutečně bylo možno po všech stránkách charakterizovat tak rozporuplně, jak jsem se o to pokusil ze dvou stran včera. Lze o něm říci to nejlepší, i to nejhorší, podle toho, jak to zabarvíme.

O Jakubovi I. lze však především říci, že uvnitř půdy, na které stojí, která se vyvinula ze všech těch poměrů, které jsem vám vylíčil, a na níž se obzvláště vyvíjí státní myšlenka, která vyrostla z nacionálního impulsu, z půdy, na níž se vyvíjí to, co jsme charakterizovali jako liberalizující, nebo alespoň k liberalizujícímu se přiklánějící, k liberalizujícímu směřující parlamentarismus..., na této půdě se objevuje Jakub I. jako rostlina zbavená kořenů, jako bytost, která s touto půdou dosti dobře nesouvisí. Podíváme-li se však poněkud hlouběji na to, co toto celé 5. poatlantské období charakterizuje po jedné stránce (po stránce zrození duše vědomé), pak se to již v jistém ohledu kolem tohoto Jakuba I. stane jasnější. Potom shledáme, že je osobností, která prožívá onen radikální rozpor, jenž se tak snadno spojuje s osobnostmi z doby epochy duše vědomé. Není-liž pravda, v této době věku duše vědomé ztrácí osobnost onu hodnotu, kterou dříve vlivem instinktů měla právě tím, že vlastně jako sebevědomá osobnost nebyla vyvinuta. Osobnost se vyžívala v dřívějších dobách, mohli bychom říci, živelnou silou, zlidštělou, oduševnělou - nechápejte mě špatně, řeknu-li - zvířecí (*živočišnou*) silou. Osobnost se prožívala instinktivně, ještě se zcela nevymanila ze skupinové duše, z níž se ještě zcela zrozením neosamostatnila. A nyní se měla emancipovat, měla se postavit na vlastní nohy.

Z toho vzniká právě pro osobnost zcela pozoruhodný rozpor. Na jedné straně je odsunuto všechno to, co tu dříve existovalo jako individuálně osobní život, instinkty jsou ochromeny, a v nitru duše se má poněmáhu utvářet středisko osobnosti. Duše má získat plnou sílu.

Že tu existuje rozpor, to vidíte především na tom, co jsem řekl již včera: Že lidé dříve, v dobách, v nichž se osobnost ještě nezrodila jako sebevědomá osobnost, tvořili, včleňovali do kulturního vývoje produktivní síly. To nyní přestává. Duše se stává sterilní. Nicméně se staví do středu člověka. Neboť osobní prvek spočívá v tom, že se duše chce postavit na sebe samu do středu lidské bytosti. Takže takové vynikající osobnosti, jaké tu existovaly za starověku - Augustus, Julius Caesar, Periklés - mohli bychom jmenovat celou řadu dalších - již nemohly existovat. Právě to základní u osobnosti ztrácí na své hodnotě a vynořuje se to, co je později nazýváno demokratickým smýšlením, jež sráží úroveň osobnosti, jež činí všechno stejným (*rovným*). Ale právě v tomto rovnostářství se osobnost chce projevit. Jaký radikální rozpor!

Každý člověk stojí vlivem své karmy na určitém místě. Nuže, Jakub I. stál právě na místě panovníka. Jistě, v době perských králů, v době mongolských chánů, dokonce ještě i v době, kdy papež vkládal maďarskému Ištvánovi (Štěpánovi) I. na hlavu svatoštěpánskou korunu, znamenala osobnost něco uvnitř určitého společenského[^] postavení. Osobnost se mohla chápat jako součást tohoto postavení. Jakub I. byl ve svém postavení jako člověk, který vězí v rouchu, z něhož se mu však naprosto nic nehodí. Lze říci, že Jakub I. byl v každém ohledu ve všem tom, v čem vězel, jako člověk v jakémsi šatě, který mu vůbec nepadl. Jako dítě byl vychován kalvínsky, pak přešel později k anglikánské církvi, ale v podstatě mu byl kalvinismus právě tak lhostejný, jako anglikánská církev. V nitru jeho duše to všechno bylo šatem, který mu nepadl. Byl povolán, aby v době blížícího se parlamentního liberalismu, který dokonce již byl po nějakou dobu zaveden, vládl jako panovník. Byl velmi chytrý, velmi rozumný, když mluvil s lidmi, ale nikdo vlastně nerozuměl, co chce, neboť všichni ostatní chtěli něco jiného. Pocházel ze staré katolické rodiny Stuartů. Ale když nastoupil v Anglii na trůn, tu viděli katolíci především to, že vlastně od něho nemohou nic očekávat, Z toho také vznikl onen podivný plán, který tak pozoruhodně stojí ve světě - roku 1605 - kdy se velký počet lidí, kteří vyrostli z katolicismu, spojil, shromáždil pod londýnským parlamentem mnoho střelného prachu a - ve vhodném okamžiku měli být všichni členové parlamentu vyhozeni do povětří. Bylo to známé „prachové spiknutí“. Této věci bylo zabráněno jen tím, že jeden katolík, který o tom věděl, věci prozradil, jinak by byl tohoto Jakuba I. stihl osud, že by byl jednoho dne se svým celým parlamentem vyletěl do vzduchu. Do ničeho se nehodil, neboť byl osobností, a osobnost má něco jedinečného, něco, co je myšleno izolovaně, co je postaveno na vlastní nohy.

Ale ve věku osobnosti chce být každý osobností. To je ten radikální rozpor, který tu ve věku osobnosti vyvstává (na to nesmíme zapomínat). Ve věku osobnosti tomu není tak, že se např. odmítá idea krále nebo papeže, ale pokud tu již nějaký papež nebo král je, tu by každý chtěl tímto papežem nebo králem být. Pak by bylo splněno současně papežství, království a demokracie. Všechny tyto věci přicházejí člověku na mysl, všimne-li si této pozoruhodné osobnosti Jakuba I. právě symptomaticky. Neboť on byl veskrze člověkem nového věku, ale tím také postaven do tohoto nového věku se všemi rozpory osobnosti. A neměli pravdu ti, kteří jej charakterizovali z jedné strany, jak jsem včera uvedl, a neměli pravdu ani ti, kteří jej charakterizovali z druhé strany. A neměly pravdu ani jeho vlastní knihy, které jej charakterizovaly (neboť ani to, co sám napsal, nevede nás nikterak přímo do jeho duše). Tak stojí, jestliže jej nepozorujeme esotericky, jako velkou záhadu na počátku 17. století právě na místě, které po jisté stránce ukazovalo nejradikálněji vzházení novodobého impulsu.

Vzpomeňme si ještě jednou na to, co bylo řečeno včera: jak tyto věci vlastně vznikly na západě Evropy. Mluvil jsem o diferencování anglického a francouzského prvku. Vidíme toto diferencování od 15. století. Bod obratu přichází s vystoupením Panny Orleánské roku 1428. Vidíme, jak se věci vyvíjejí. Vidíme, jak se v Anglii uplatňuje emancipace osobnosti s aspirací vynášet osobnost ven do světa. Jak se ve Francii uplatňuje emancipace osobnosti - v obou případech tryskající z nacionální ideje - s aspirací uchopit pokud možno co nejvíce nitro člověka a postavit je na sebe sama. V této situaci stojí tedy na počátku 17. století osobnost, která tu stojí jako reprezentant všech rozporů principu osobnosti, Jakub I. Charakterizujeme-li symptomy, nesmíme nikdy chtít vypořádat se s věcí pedantsky, nýbrž musíme ponechat vždy nevyřešený zbytek, jinak se nedostaneme dále. Proto vám necharakterizuji Jakuba I. rozhodně tak, abyste měli pěkný ucelený obrázek, ale tak, že o tom musíte trochu přemýšlet, možná že i luštit jeho záhadu.

Radikální rozdíl mezi anglickým a francouzským vývojem vystupuje čím dále tím více. Právě ve Francii se vyvíjí ze zmatků 30-leté války na národní základně to, co bychom mohli nazvat zesílením státní myšlenky. Chceme-li studovat toto zesílení státní myšlenky, můžeme tak učinit jen na jednom příkladě - ale tento příklad je dosti osamocený - na vzniku francouzského národního státu, na jeho vzestupném vývoji k vysokému lesku a opětném sestupu, na Ludvíku XIV. atd. Vidíme, jak se potom v lůně tohoto národního státu vyvíjejí

zárodky k oné dalekosáhlé emancipaci osobnosti, která je dána francouzskou revolucí.

Tato francouzská revoluce vynáší vzhůru tři, mohli bychom říci, nejprávnější impulsy lidského života: bratrství, volnost, rovnost. Ale charakterizoval jsem to již dříve při jiné příležitosti, jak tato trojnost (bratrství, volnost, rovnost) vystoupila ve francouzské revoluci odporujíc vlastnímu vývoji lidstva. Není možné, jestliže počítáme s lidským vývojem, mluvit o těchto třech (o bratrství, volnosti a rovnosti), aniž bychom o nich mluvili bez nějakého vztahu s třemi články lidské přirozenosti. Pokud jde o tělesné soužití lidí, musí lidstvo ponenáhlu právě ve věku duše vědomé vystoupit k bratrství. Bylo by prostě nevýslovným neštěstím a vržením nazpět ve vývoji, kdyby na konci 5. poatlantského období, ve věku duše vědomé, nebylo mezi lidmi vyvinuto do vysokého stupně alespoň bratrství. Ale bratrství je možno správně porozumět jen, když šije myslíme použito na soužití lidského těla s lidským tělem ve fyzickém bytí. Vystoupíme-li však vzhůru k duševnu, pak může být řeč o volnosti. Stále budeme žít v omylu, dokud se budeme domnívat, že se volnost dá nějak realizovat ve vnějším tělesném soužití. Avšak svoboda se dá realizovat od duše k duši. Nesmíme chápat člověka chaoticky jako nějakou promíchanou jednotu a pak mluvit o bratrství, volnosti a rovnosti, ale musíme vědět, že člověk je složen z těla, duše a ducha a musíme vědět, že k volnosti dojdou lidé jen tehdy, jestliže budou chtít být volní v duši. Rovnými mohou být lidé jen pokud jde o ducha. Duch, který nás uchopuje spirituálně, ten je pro každého člověka týž. O něj se usiluje tím, že 5. období, duše vědomá, usiluje o „duchovní já“. A pokud jde o tohoto ducha, o nějž tuje usilováno, jsou si lidé rovni právě tak, jak to vlastně v souvislosti s touto rovností ducha říká lidové rčení: Ve smrti jsou si všichni lidé rovni. Jestliže však nerozdělujeme bratrství, volnost a rovnost na tyto tři diferencované duševní články, nýbrž je libovolně pleteme dohromady a prostě říkáme: Člověk má na Zemi žít bratrsky, má být volný a rovný s ostatními, pak to vede jen ke zmatku.

Jak se nám tedy jeví francouzská revoluce, jestliže ji pozorujeme symptomaticky?

Právě symptomaticky pozorována, je francouzská revoluce mimořádně zajímavá. Představuje (do jisté míry do hesel vtěsnáno a promícháno nediferencované na celého člověka) to, co všemi prostředky duchovního vývoje lidstva během věku duše vědomé (od roku 1413 do roku 3573 - tedy během 2160 roků) musí být ponenáhlu vyvinuto. To je úkolem tohoto období, že během něho budou vydobyty pro těla bratrství, prů duše volnost, pro duchy rovnost. Ale bez tohoto pochopení, míchajíc chaoticky všechno dohromady, vystupuje toto nejvnitřnější duševno 5. poatlantského období v heslech Velké francouzské revoluce. Nepochopena stojí tu duše 5. poatlantského období v těchto třech slovech (volnost, rovnost, bratrství) a

nemůže zatím získat žádné zevní sociální tělo (sociální organismus). To v podstatě způsobuje zmatek nad zmatek. Nemůže to získat žádné vnější sociální tělo. Stojí to tu však - jako žádající duše - mimořádně významně. Mohli bychom říci: Všechno vnitřní, co má tento 5. poatlantský věk mít, stojí tu bez porozumění a nemá odpovídající vnějšek. Ale právě zde vystupuje něco symptomaticky nesmírně významného.

Pohled'te, něco takového, kdy to, co má se má rozšířit po celém příštím období, to se na počátku projevuje téměř bouřlivě, něco takového se velmi silně vzdaluje od rovnováhy, v níž se má lidstvo vyvíjet, od těch sil, které jsou lidem vrozeny tím, že souvisí se svými původními hierarchiemi. Vahadlo se velmi silně jednostranně vychyluje. Lucifersko-ahrimanským prvkem se vychýlilo působením francouzské revoluce vahadlo velmi silně na jednu stranu, jmenovitě na luciferskou stranu. To vyvolává opačné vychýlení. Hovoříme již více než obrazně, mluvíme imaginativně. Ale nesmíte při tom brát tato slova příliš úzce (*konkrétně*) a nesmíte především brát věc doslovně. V tom, co vystoupilo ve Velké francouzské revoluci, je duše 5. poatlantského věku jaksi bez sociálního těla, bez tělesnosti. Je abstraktní, pouhá duševnost, - ta usiluje o tělesnost... Ale to má nastat teprve v průběhu tisíciletí, - nebo přinejmenším během mnoha staletí. Ale protože se vahadlo vývoje takto vychyluje, vyvolává to opačný výkyv (*protiklad*). A co se objevuje? Extrém směrem na druhou stranu. Ve Velké francouzské revoluci se děje všechno bouřlivě, všechno je v rozporu s rytmem lidského vývoje. Tím, že nastává vychýlení na druhou stranu, nastává něco, kde všechno opět zcela - a to nyní nikoliv ve střední rovnovážné poloze, ale přísně ahrimansko-lucifersky - odpovídá lidskému rytmu, neosobnímu požadavku osobnosti. V Napoleonovi dává se tu pak k dispozici ono tělo, které je stavěno zcela podle rytmu lidské osobnosti, ale nyní s opačným vychýlením: sedm let přípravy (již jsem to jednou vypočetl) pro jeho vlastní vládu. 14 roků lesku, znepokojování Evropy, vzestup. Sedm roků sestupu, z nichž jen prvního roku používá k tomu, aby ještě jednou znepokojil Evropu. Ale všechno probíhá v přísném rytmu: jednou sedm, plus dvakrát sedm, plus jednu sedm. Průběh v přísném rytmu po sedmi letech! Čtyřikrát sedm roků v rytmu.

$1 \times 7 + 2 \times 7 + 1 \times 7$

Napoleon

7

14

7

Věnoval jsem skutečně mnoho námahy (někteří z vás vědí, jak jsem o tom tu a tam něco naznačil), abych našel Napoleonovu duši. Víte, že takové studie duší mohou být prostředky duchovního bádání konány nejrozmanitějším způsobem. Jistě si vzpomenete, jak byla hledána Novalisova duše v dřívějších vtěleních. Poctivě jsem se snažil najít Napoleonovu duši například na její další cestě po Napoleonově smrti - nemohu ji najít a nevěřím také, že bych ji někdy našel, neboť ona tu jistě není. A to bude jistě záhada Napoleonova života, který má průběh jako hodiny, dokonce v sedmiletém rytmu. Napoleonovu životu lze nejlépe porozumět, jestliže jej pozorujeme jako úplný protiklad takového života, jako byl u Jakuba I., ale také jako protiklad abstrakce Velké francouzské revoluce. Revoluce zcela duše bez těla. Napoleon zcela tělo bez duše, - ale tělo, které je jakoby uhněteno ze všech rozporů doby. V této pozoruhodné řekněme „sestavě“ revoluce a Napoleona se skrývá jedna z největších záhad novodobých vývojových symptomů. Je tomu tak, jako kdyby se nějaká duše chtěla vtělit na světě - a objevila se bez těla a dělala rozruch mezi revolucionáři 18. století, ale nemohla najít žádné tělo... a jen zevně by se jí bylo blížilo tělo, které zase nemohlo najít žádnou duši - Napoleon. V takových věcech, milí přátelé, spočívá více než snad jen narážky nebo charakteristiky, jež mají být duchaplné. V takových věcech spočívají významné impulsy historického vývoje. Věci musí být ovšem pozorovány symptomaticky. Zde mezi vámi mluvím ve formách duchovně-vědeckého bádání. Je však samozřejmé, že to, co jsem k vám nyní mluvil, je možno říci všude jinde, pokud volíme poněkud jiná slova.

A pak, když se pokoušíme sledovat dále symptomatické dějiny novější doby, vidíme, jak se Anglie poměrně klidně, skutečně jako článek za článkem, dále vyvíjí. V 19. století se Anglie vyvíjí až do konce století dosti rovnoměrně, razíc, abych tak řekl, v jistém klidu ideál liberalismu. Francouzská bytostná podstata se vyvíjí poněkud bouřlivěji, takže, studujeme-li události francouzských dějin v 19. století, vlastně opravdu nevíme, jak došlo k tomu, že následné se mohlo napojit na předcházející. Můžeme říci - bez motivu. To je hlavní vývojový rys francouzských dějin v 19. století. Je bez motivů. Není to hana, mluvím zcela bez sympatie a antipatie. Není to výtky, ale jen charakteristika.

Nikdy však nebude možno nahlédnout do tohoto celého přediva symptomů novějších dějin, jestliže nebude obrácen pohled na to, jak ve všem tom, co se odehrává takto více zevně - nebo také duševně vnitřně, ale přece jen v jistém smyslu zevně, jak jsem se o tom zmínil včera - jak ve všem, co se takto odehrává, působí, opětně něco jiného. To bych vám chtěl charakterizovat takto: Pociťuje se již jistým způsobem - dokonce již před počátkem tohoto 5. poatlantského období - přibližování se tohoto věku duše vědomé. Jako v předtuše pociťují to již jisté povahy. A pociťují jej vlastně s jeho charakterem, pociťují, že přichází věk, kdy se osobnost má emancipovat, že však bude v jistém ohledu nejprve neproduktivní, že

nebude s to sama nic vytvářet. Bude muset žít z tradice, a to právě pokud jde o duchovní produkci, která má přejít do sociálního a dějinného života.

To, milí přátelé, je hlubší impuls pro křižácké výpravy, které předcházely lidské epoše duše vědomé. Proč usilují lidé jít na Východ? Proč touží po Svatém hrobu?

Protože nemohou a nechtějí toužit po novém poslání, po nové původní speciální ideji v období duše vědomé. Touží po tom, aby našli staré hodnoty v jejich pravé podobě, dokonce v jejich pravé substanci. Směřovali do Jeruzaléma, aby tam našli ono staré a toto postavili do vývoje jinak, nežli to učinil Řím. Tuší se, že křižáckými výpravami vzchází věk duše vědomé s jeho neproduktivitou, kterou tento má (*produktivitu teprve rozvíjí*). A v souvislosti s křižáckými výpravami vzniká řád Templářů, o němž jsem vám včera hovořil, který král Filip Sličný zničil. A s řádem Templářů přicházejí do Evropy tajemství Východu a jsou vočkována do evropské duchovní kultury. Francouzský král Filip - charakterizoval jsem to zde během doby z jiné stránky (*viz. „Kosmické a lidské dějiny“, sv. III, přednáška VI. a svazek IV., přednáška I.*) - mohl sice dát rytíře řádu Templářů popravít, mohl konfiskovat jejich peníze, ale impulsy templářských rytířů již vnikly četnými kanály do evropského života a působily dále, působily dále prostřednictvím četných okultních lóží, které se pak opět projeví externě, a které mohou být v podstatě charakterizovány následovně: Vytvářely postupně opozici vůči Římu. Řím byl na jedné straně nejprve sám, pak ve spojení s jezuitismem. A na druhou stranu se pak postavilo to, co - souvisíc hluboce s křesťanstvím - bylo vůči Římu radikálně cizí, co se muselo stavět do opozice proti Římu, a co také Římem bylo a je pocitováno jako opozice.

Jaký byl vlastně hlubší impuls této skutečnosti, že proti tomu, co proudilo z Říma, proti tomuto sugestivnímu univerzálnímu impulsu, jak jsem vám jej charakterizoval včera, byly stavěny orientálně-gnostické nauky a názory, symboly a kultury, které byly vštěpovány evropské kultuře? - Pozorujme jednou, co to je. Potom nás to bude moci přivést k onomu vlastnímu impulsu.

Měla nastoupit duše vědomá. Řím chtěl vůči duši vědomé udržet - a udržuje dodnes - sugestivní kulturu. Onu sugestivní kulturu, která je s to zadržet lidi, aby nepřešli ke stavu duše vědomé, která má být s to držet lidi na stanovisku duše rozumové nebo citivé. Toto je vlastní boj, jež vede Řím proti pokroku lidstva: Chce setrvat (*tento Řím*) u něčeho, co se hodí pro duši

rozumovou nebo citivou, zatímco lidstvo chce ve svém vývoji pokračovat k duši vědomé.

Ale na druhé straně se lidstvo pokrokem k duši vědomé přivádí do velmi nepohodlného postavení, které pro velkou většinu lidí bylo počátkem prvních století věku duše vědomé a je dodnes pocíťováno jako stísnující. Není-liž pravda, člověk se má postavit sám na sebe, má se emancipovat jako osobnost - to od něho žádá věk duše vědomé. Musí opustit všechny staré opory. Nemůže si již dávat pouze vsugerovávat to, v co má věřit. Má se samostatně účastnit na vydobytí si toho, čemu má věřit. To bylo pocíťováno, obzvláště když nadešel tento věk duše vědomé, jako nebezpečí pro člověka. Instinktivně se cítilo, že člověk ztrácí svoje staré těžiště. Má hledat nové... Ale na druhé straně se kladla též otázka: Neučiní-li se vůbec nic, jaké jsou pak možnosti dění? - Jedna možnost spočívá v tom, že prostě necháme člověka vyjet ven na otevřené moře při hledání duše vědomé, že ho jaksi vydáme tomu, co spočívá v impulsech, ve svobodných impulsech pokroku. Druhá možnost (když člověk takto vyrazí ven) je ta, že pak Řím získá velký význam, že může vyvolat velké účinky, jestliže se mu podaří utlumit úsilí o duši vědomou, aby člověka udržel ve stavu duše rozumové nebo citivé. Pak by bylo dosaženo toho, že člověk nevystoupí k duši vědomé, že člověk nedospěje k „duchovnímu já“, že člověk ztratí svůj budoucí vývoj. To by byla jen jedna z nuancí, kterou by mohl být budoucí vývoj ztracen.

Třetí možnost je následující: Postupuje se ještě radikálněji. Aby se člověk nedostal do kyvadlového pohybu mezi usilováním o duši vědomou, a usilováním, které mu ukládá Řím, činí se pokus úsilí o duši vědomou zcela usmrtit. Aby se člověk nedostal do kyvadlových pohybů, podkopává se jeho úsilí ještě radikálněji, nežli to činí Řím. To se děje tehdy, jestliže se pokrokovým impulsům odebere právě síla pokroku a nechá se působit staré. Bylo to přineseno z Orientu - původně ovšem esotemě zasvěcenými Templáři ve zcela jiném úmyslu. Ale když byl ulomen hrot tomuto úmyslu, tím, že s tímto řádem Templářů bylo naloženo tak, jak s ním právě naložil Filip Sličný, král francouzský, zůstalo z kultury, přenesené sem z Asie, cosi historického, nikoli však u jednotlivých osobností, ale v historickém světě. Nesčetnými kanály (*průduchy*) bylo, jak jsem řekl, vkapáno to, co sem Templáři přinesli, ale vlastní spirituální obsah tomu byl namnoze vzat.

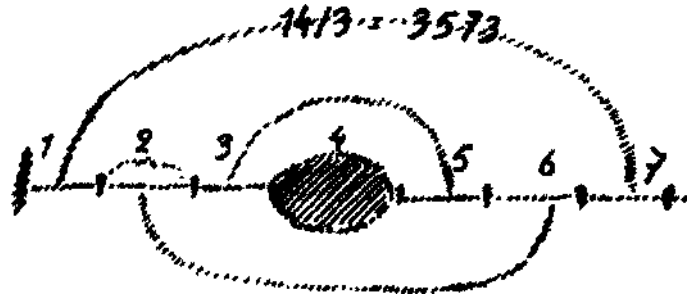
A co to vlastně bylo?

Byl to v podstatě obsah třetí poatlantské doby. Katolicismus přinesl obsah čtvrté. A to, z čeho byl duch vymačkán tak jako šťáva z citronu, to, co se dále šířilo jako exotemí svobodné zednářství, jako skotské nebo yorkské lóže nebo jinak - čeho se zejména chopil nesprávný (*falešný*) esoterismus anglicky mluvícího obyvatelstva, to je vymačkáný citron. Ten pak, když byl vymačkán, obsahuje tajemství třetího poatlantského, egyptsko-chaldejského období. Ten je nyní použit k

tomu, aby vysílal impulsy do života duše vědomé.

Zde vzniká dokonce něco, co se skutečně jakoby v nejhorším smyslu podobá vývojovému pochodu, který se má odehrávat. Neboť vzpomeňte si jen na toto, co jsem vám již jednou vylíčil. Mluvil jsem k vám o vývoji v sedmi obdobích (viz obr.).

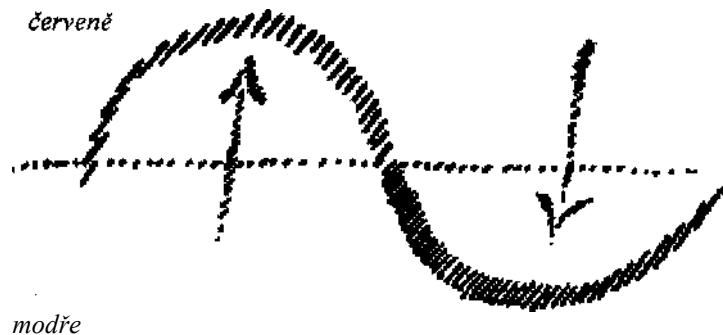
Zde na počátku máme atlantskou katastrofu. Potom první poatlantské období, druhé, třetí, čtvrté, páté, šesté, sedmé. Vývoj probíhá tak, že čtvrté stojí samo o sobě, tvoří jaksi střed. To, co bylo charakteristické ve třetím objevuje se znovu, jenže na vyšším stupni, v pátém. Co bylo charakteristické ve druhém, vystupuje opět na vyšším stupni v šestém. Co bylo v prvním, prairidic- kém, objevuje se znovu v sedmém. Uskutečňují se takové přesahy („*Tři proudy vývoje lidstva. Souvislost lucifersko-ahrimanského impulsu s impulsem Krista-Jahve*“). Sv. III. A dále „*Jak najdu Krista?*“ *Esoterické úvahy*). Vzpomeňte si, jak jsem řekl, že existují jednotliví duchové, kteří si jsou vědomi tohoto přesahování. Jak v Keplerovi, když se svým způsobem pokusil v 5. poatlantském období vysvětlit harmonii v kosmu svými třemi keplerovskými zákony - tím, že řekl: „Přináším zlaté nádoby Egyptanů atd.“, - se vynořuje vědomí, že v člověku 5. poatlantského období znovu vzniká to, co bylo obsahem 3. poatlantského období. V jistém smyslu se tedy vytváří něco podobného, jak se to chce uskutečnit ve světě, když se sem přenese esoterismus kultury egyptsko-chaldejského období. Ale to, co se sem přenese, je možno použít nyní nejen k tomu, aby sugescí byla duši vědomé vzata samostatnost, ale i na to, aby to, co je vlastní hnací silou duše vědomé, bylo utlumeno, ochromeno. A to se z této strany namnoze podařilo: Uspat duši vědomou, která má vzejít. To se tedy z této strany hodně podařilo!

. Řím, milí přátelé - mluvím nyní obrazně - používá kadidlo a uspává lidi napolo tím, že u nich vyvolává sny. Ono hnutí, které mám nyní na mysli, uspává lidi, tj. duši vědomou, úplně. Pohleďte, to nasáklo též do vývoje novějšího lidstva historicky. A tak máte na jedné straně to, co se vytváří, když chaoticky vystupuje bratrství, volnost a rovnost, - zatímco však na druhé straně existuje impuls, který lidem v průběhu 5. poatlantského období zabraňuje nahlédnout jasně, jak mají bratrství, volnost a rovnost lidí uchopit. Neboť to mohou lidé jasně nahlédnout jen tehdy, když jsou s to použít duše vědomé k pravému sebepoznání, když procitnou v duši vědomé. Jestliže lidé procitnou v duši vědomé, pak se především cítí v těle, v duši a v duchu. Ale to právě má být zaspáno. Máme tudíž tyto dva proudy v novějších dějinách: na jedné straně se požaduje (když už tu jednou existuje impuls k duši vědomé) chaoticky bratrství, volnost, rovnost. Na druhé straně je snaha nejrozličnějších řádů vymazat procitání v duši vědomé, aby jednotlivé individuality mohly tohoto procitnutí v duši vědomé použít pro sebe. - Tyto dva proudy se proplétají celým průběhem dějinného života novější doby.

A nyní - když novější doba bouřlivě vbíhá do 18. století a do začátku 19. století - se něco připravuje. Asi do poloviny 19. století je tu silně se zvedající vlna po emancipaci osobnosti. Protože zde existuje tolik proudů, jak jsem vám to charakterizoval, neuskutečňuje se věc pohodlně krok za krokem, ale v přílivu a odlivu. A vidíme na nacionálním základě a z jiných impulsů, které jsem vám pro západ Evropy charakterizoval, jak se vyvíjí to, co usiluje o emancipaci osobnosti, co chce z nacionality ven do něčeho všeobecně lidského. Jenže se to nemůže řádně samostatně vyvinout, protože zde stále existuje protiproud oněch řádů, které, obzvláště v Anglii, strašně infikují celý veřejný život, daleko více, než se vnější svět nějak domnívá. Nemůže se to vyvíjet. A tak vidíme, jak vystupují tak pozoruhodné osobnosti jako Richard Cobden, John Bright, kteří jsou skutečně na jedné straně uchopeni impulsem k emancipaci osobnosti, k překonání nacionalismu osobnosti po celé Zemi, - kteří se dostali tak daleko, že se dotkli něčeho, co by bylo mohlo mít největší význam, kdyby se to bylo odvážilo do novějšího dějinného vývoje! Ale diferencováno podle různých krajin... neboť přirozeně to ti lidé charakterizovali jen pro svoji krajinu, tento princip nevměšování se do jiných záležitostí ze strany ostrovní říše jako základní princip liberalismu. Bylo to něco velmi významného, ale bylo to zcela otupeno - sotva to vzniklo - zcela otupeno jiným úsilím, vycházejícím z impulsu třetího poatlantského období. A tak vidíme, jak až do poloviny 19. století vzniká od Západu to, co je obvykle nazýváno liberalismem, liberálním smýšlením... někdy se tomu říká svobodomyšlnost - nu, jak se komu zrovna zlíbí... Víte ale, mám na mysli onen názor, který se na politickém poli vyhranil nejzřetelněji v 18. století jako politické osvícenství, v 19. století jako jisté politické úsilí, nazývané liberálním politickým snažením, a které tak poněmhu chřadlo a

vymřelo v poslední třetině 19. století.

To, co právě v šedesátých letech např. ještě všude vystupovalo jako liberální prvek, ustoupilo ve skutečném životě ponenáhlu zcela nazpět. Na to se dostavilo něco jiného! Zde se blížíme významným symptomům novějšího dějinného života. Co se muselo stát, milí přátelé? Není-liž pravda, po jistou dobu byl impuls duše vědomé takový, že vyháněl vlnu vzhůru: liberalizující vlnu.

Ale co se takto vychýlí na jednu stranu, vychýlí se pak opět na druhou stranu (modře), takže máme též vychylování na druhou stranu. To bude opačná výchylka oproti liberalismu. Představme si jen věc dobře (šipka směrem dolů). Liberalismus vznikl tím, že lidé, kteří jej zastupovali, se vnitřně - abych tak řekl - uchopili, vzali se opravdu do vlastních rukou a zaútočili proti chapadlům Země, jak jsem vám to charakterizoval. Tak se osvobodili, odtrhli se, nedali se nachytat. Smím-li použít toho výrazu, byli prostě uchopeni všeobecnými lidskými idejemi. Ale to druhé tu přesto bylo, působilo to ve vývoji novější doby a přetáhlo to ponenáhlu k sobě tyto velmi slabě zastupované takzvané liberální ideje... A již kolem poloviny 19. století byly na politickém nebi liberální ideje vlastně bez vyhlídek, neboť ti, kteří později liberální ideje ještě zastupovali, dělali vlastně více méně dojem invalidů politického myšlení. Liberální politické strany pozdější doby byly již spíše jen pokulhávajícími opozdilci, neboť od poloviny 19. století se stále více a více uplatňovalo ovoce toho, co přicházelo z oněch řádů a tajných společností Západu. To je uspávání, ukolébávání duše vědomé jako takové. Pak již duševno a duchovno vůbec

nepůsobí. Působí pak zatím již jen to, co existuje ve vnějším smyslově-fyzic- kém světě. A to vystoupilo v novější době od poloviny 19. století jako sebe sama vědomý socialismus ve všech možných formách.

Pohleďte, socialismus, který tu vystoupil, nemůže být proniknut duchem, nýbrž jen pseudo-duchem, maskou ducha, pouhou rozumovou kulturou, která je s to uchopit jen to, co je mrtvý prvek! A s takovouto mrtvou vědou se potýkal nejprve Lassalle, ale Marx a Engels ji (mrtvou vědu) vypěstovali. A tak se v socialismu (jenž se jako teorie snažil stát se praktickým, ale v praxi nic pořádného nesvedl, protože zůstával stále stát na stanovisku teorie) ukazuje jeden z nejvýznamnějších symptomů novějšího dějinného vývoje lidstva. Musíme se již podívat na některé charakteristické věci tohoto socialismu.

Jsou tři přesvědčení, nebo lépe řečeno, dílčí přesvědčení, která charakterizují novodobý socialismus. Je založen za prvé na materialistickém pojetí dějin, za druhé na názoru o nadhodnotě v hospodářství, v národohospodářské souvislosti a za třetí na teorii třídního boje. To je v podstatě to, co dnes jako přesvědčení naplňuje miliony lidí po celé Zemi, co lze shrnout v těchto třech věcech: teorie třídních bojů, národohospodářský názor o vzniku nadhodnoty, materialistická teorie dějin. Abychom symptomům, které zde mám na mysli, dobře porozuměli, jako základu pro to, co na tom právě chceme budovat zítra, pokusme se nejprve si zcela ujasnit: Co je materialistické pojetí dějin?

Materialistické pojetí dějin má za to, že v průběhu vývoje lidstva se všechno děje jen na základě vnějších, čistě materiálních impulsů. Lidé musí jíst, musí pít. Musí si to, co potřebují odněkud opatřit. Musí tedy mezi sebou obchodovat, musí vyrábět to, co příroda sama neposkytuje. A to je to, co právě lidský vývoj produkuje. Jestliže v některé době, řekněme, vystoupí nějaký Lessing, proč vystupuje tento Lessing tak, jak v 18. století vystoupil? (Chci volit známé jméno). Proč se objevuje Lessing? Nuže, v 18. století, od 16. století, ale obzvláště též v 18. století, vzniklo zavedením mechanického tkalcovského stavu, spřádacího stroje atd. silné rozčleňování, které se připravovalo mezi měšťáckým stavem a přicházejícím (*vznikajícím*) proletariátem. Proletariát tu ještě neexistoval, ale již doutnal pod povrchem sociálního života. Přesto však oproti dřívějším stavům měšťácký stav v průběhu hospodářského života novější doby zmohutněl. Příslušník měšťáckého stavu zevšeobecňuje způsob myšlení, jenž není ničím jiným, než ideologickou nadstavbou pro způsob, jak měšťanský stav produkuje statky, jak je zpracovává a jak s nimi obchoduje. Tento způsob myšlení zevšeobecňuje tím, jak žije. Žije tak, že má dělníka pod sebou, že již dost dobře neuznává dřívější stavy, že dospěl k tomu, že výroba, rozdělování, zpracovávání statků se děje tak, jak to právě provádí. To je podmíněno tím, že se jistým způsobem myslí. Sedlák, jenž dosud není měšťákem, jenž je obklopen přírodou, jenž žije s přírodou, myslí jinak. Ale je to jen ideologie,

jak myslí. Neboť to, na čem záleží, je způsob, jak vyrábí a zpracovává statky, jak je prodává. Měšťák, protože je namačkan ve městech, myslí jinak než sedlák. Odpoutává se od půdy, nevidí přírodu, proto mu je tato souvislost něčím abstraktním. Stává se osvícencem, který myslí o bohu jen tak všeobecně, abstraktně, ale to je následek toho, že vyrábí statky. Vyslovuji věc poněkud zveličeně, ale jistým způsobem tomu tak je. Tím, že se od 16. století jistým způsobem statky zpracovávaly a prodávaly, vyvinulo se myšlení, které se zvláštním způsobem objevuje u Lessinga. Lessing je reprezentantem měšťáctva stojícího na vrcholu, za nímž ve svém vývoji pokulháva proletariát. Tak podobně lze vysvětlit Herdera, Goetha atd. atd. Všechno to je nadstavba. Skutečné je jen to, co přichází z elementárního materialistického pojetí, z výroby a zpracování statků, z jejich směny.

To je materialistické chápání dějin. Chce-li se vysvětlit křesťanství, tak je třeba vysvětlit, jak se v době, kdy započal náš letopočet, změnil obchodní vztahy mezi Východem a Západem. Jak se přeměnilo vykořisťování otroků a poměr pánů k otrokům, a z toho pak vysvětlit jak se nad vším tím hospodářským děním vyvíjí ideologická nadstavba. To je křesťanství. Protože lidé dospěli k jiné nutnosti - vyrábět to, co jedí, s čím mají obchodovat, aby mohli jíst - nežli tomu bylo dříve, proto mysleli jinak. A protože nejradikálnější hospodářský převrat se odehrál na počátku našeho letopočtu, nastal též onen radikální převrat v ideologické nadstavbě, který se charakterizuje jako křesťanství. - To je první část z oněch přesvědčení, která si od poloviny 19. století proklestila cestu k milionům a milionům srdcí.

Ti, kdo zůstali v buržoazii, nemají vlastně ani tušení, jak hluboko je tento názor zažrán v nejširších kruzích. Jistě, profesori, kteří mluví o idejích dějin, kteří mluví o všemožných stinných stránkách historie, ti mají publikum. Ale i mezi nimi se cítili v poslední době jednotlivci nenápadně přitahováni k marxismu. Mezi širokými masami lidí však nemají posluchače. To však, milí přátelé, je ve věku duše vědomé... a impuls duše vědomé působí dále. Lidé procitají, pokud se jim dovolí procitnout. Na jedné straně se činí pokusy je uspat. Na druhé straně však chtějí, abych tak řekl, uprostřed spánku opět procitnout. Protože nic jiného nemají, nežli upření smyslu na čistě materiální svět, vytvářejí si materialistickou dějinnou vědu. A tak vznikly ony zvláštní symptomy.

Milí přátelé, jeden z nejušlechtlejších, nej liberálnějších duchů, Schiller, byl dlouho oslavován, byl zevně neobyčejně obdivován. Roku 1859 při oslavě výročí jeho narození mu byly všude stavěny pomníky. Za mého mládí žil ve Vídni muž, jmenoval se Jindřich Deinhardt, a ten se vynasnažil ve svém

pěkném spise uvést lidi do skutečných Schillerových ideových pochodů. Do jeho ideových pochodů, jež uložil do „Dopisů o estetické výchově člověka“. Celý náklad tohoto díla přišel do stoupy... Autor, tento Jindřich Deinhardt, měl jednou tu smůlu, že do něj vrazil, domnívám se, vůz... zkrátka, upadl na ulici, zlomil si nohu a nemohl být vyléčen, ačkoli šlo o lehkou zlomeninu, protože byl tak podvyživen, že nebylo možno, aby se vyléčil! Nemohl to přestát. - To je jen symptom pro způsob, jak 19. století zacházelo s těmi, kteří chtěli učinit Schillera srozumitelným, kteří chtěli velké Schillerovy ideje uvést do všeobecného vědomí doby! Jistě, milí přátelé, řeknete, nebo řeknou jiní: Což neexistují krásné snahy ve všech oblastech? Ano, existují, budeme o nich během doby také mluvit. Ale vedou všechny z velké části do slepých uliček.

To je jeden článek socialistického přesvědčení.

Druhým je teorie nadhodnoty. Lze ji krátce charakterizovat asi takto: Novější způsob výroby dospěl tak daleko, že ten, jehož musí být použito k výrobě, ke zpracování statků, musí svoji životní sílu učinit silou pracovní, která se pak stává tržním zbožím jako jiné tržní zboží. Vznikají tak dvě třídy lidí: podnikatelé a dělníci. Podnikatelé jsou kapitalisty a mají tudíž výrobní prostředky, mají továrnu, mají nástroje, mají všechno, co patří k výrobním prostředkům. To je jeden druh lidí: zaměstnavatelé, mají výrobní prostředky. Pak tu jsou dělníci, ti nemají výrobní prostředky, mohou přinášet na trh jen jediné: svoji pracovní sílu. Tím, že tu existuje tento protiklad mezi podnikatelem a dělníkem, že proti podnikateli, který je držitelem výrobních prostředků, stojí nemajetný dělník, který může na trh přinášet jen svoji pracovní sílu, tím je možné stlačovat odškodnění za práci jako za zboží na minimum. A všechno ostatní zůstává držiteli výrobních prostředků, tj. podnikateli jako nadhodnota. Tím se rozděluje to, co se vyrábí pro trh a pro lidstvo, tedy pro spotřebu tak, že dělník dostává jen odškodnění, minimum, ostatní zůstává jako nadhodnota podnikateli. To je marxistická teorie. A to je přesvědčení opětně milionů lidí. A toto je způsobeno zcela určitou hospodářskou strukturou, kterou sociální život novější doby přijal. To vede nakonec k tomu, že tu jsou vykořisťovatelé a vykořisťování.

Jsou to v podstatě tyto kategorie, jimiž od poloviny 19. století postupně, nejprve v malých kroužcích, potom v sektách, nyní však mezi miliony a miliony lidí byla získávána srdce pro čistě hospodářskou strukturu v sociálním soužití. Neboť je možno velmi snadno dospět k přesvědčení, jestliže tyto názory, které vám jen načrtávám, jsou dále rozvíjeny, že se řekne: Vlastnictví výrobních prostředků jednotlivcem je tedy zhoubou vyvíjejícího se lidstva. Výrobní prostředky se musí stát společným majetkem. Všichni, kteří pracují, musí mít možnost společně spravovat výrobní prostředky. - Vy vlastnění výrobních prostředků ze soukromého vlastnictví se tak stalo ideálem dělnického stavu.

Toto je velmi důležité, abychom nesetrvávali u zarezivělých, skutečnosti neodpovídajících představ, které mají dosud mnozí lidé, kteří zůstali příslušníky měšťáctva a takto zaspali novodobý vývoj. Neboť, není-liž pravda, velmi mnozí v buržoazii takto zarezivělí lidé, kteří takto zaspali to, co se vlastně stalo v posledních desetiletích, mají ještě dnes představu: Ano, jsou sociální demokraté a komunisté, kteří chtějí rozdělovat, kteří chtějí, aby všechno bylo společné atd. Tito lidé musí být nyní vlastně udiveni, jestliže se doslechnou, že mezi miliony a miliony lidí je pečlivě vybudovaný „chytrý“ názor, jak věci mají být uspořádány a jak uspořádány být musí. Je to teorie o nadhodnotě, která může být překonána jen tak, že výrobní prostředky se stanou společným vlastnictvím. Každý, kdo je dnes socialistickým agitátorem, nebo i jen člověkem, který socialistického agitátora následuje, ten se vysmívá ovšem příslušníkovi buržoazie, vypráví mu o komunismu a o tom, co všechno chtějí sociální demokraté. Ví totiž, že jde o socializaci výrobních prostředků, to znamená o společnou správu výrobních prostředků. Neboť zhoubu vidí dnešní dělník v tom, že výrobní prostředky jsou v držení jednotlivých lidských individuí, protože ten, kdo nemá výrobní prostředky, je vydán napospas tomu, kdo je vlastní.

Tak je v podstatě sociální boj novější doby bojem o výrobní prostředky, a boj musí být, neboť to je třetí přesvědčení sociální demokracie, že všechno, co se vyvinulo, vyvinulo se bojem. Buržoazie nabyla vrchu tím, že přemohla šlechtický stav. Proletariát nabude vrchu a vybojuje si správu nad výrobními prostředky, když učiní s buržoazií totéž, co učinila buržoazie se šlechtickým stavem. Všechno je boj tříd. V přemožení jedné třídy druhou spočívá pokrok lidstva.

Tento trojí názor; za prvé, že to, co vede lidstvo kupředu od epochy k epoše, jsou jen materiální impulsy a všechno ostatní jen ideologická nástavba. Za druhé, že vlastním zlem je nadhodnota, která může být odstraněna jen společnou správou výrobních prostředků. A za třetí, že jedinou možností, jak zespolečnit výrobní prostředky, je přemoci buržoazii stejně, jako tato přemohla šlechtický stav... to je to, co se poněmáhle rozšířilo po celém civilizovaném světě jako tak zvané socialistické hnutí. A jako významný dějinný symptom nejnovějších let je tu pak i to, že jak se příslušníci zbylé buržoazie uvelebili ve svých židlích, zaslechli nanejvýš hesla o jakémsi rozdělování a o komunismu, nu, ona hesla, o nichž tak někdy jsou v dějepisných knihách zcela vzadu dlouhé poznámky. Ale něco o tom je tam velmi zřídka! To, co se skutečně dělo, se zaspalo. A to se potom vyvíjelo tak daleko, že mimořádně

obtížně, ale pod tlakem poměrů těchto posledních čtyř let, se několik lidí začalo dívat na některé věci. Nelze si vůbec domyslet, jak bezstarostně by byli lidé dále spali, kdyby nebyly nastaly poslední čtyři roky! Jak by se nestarali o to, že každým rokem byly získány nové a nové tisíce lidí pro ony socialistické názory, které jsem vám právě charakterizoval, a konečně, že lidé tančí na sopce! Je však nepohodlné doznat si, že se tančí na sopce, a lidé se brání tomu ujasnit si, že tančí na sopce. Ale sopka se nebrání tomu vybuchnout a zasypat ty, kdo na ní tančí!

Tím jsem vám charakterizoval opět jeden symptom novějších dějin. Neboť toto sociální přesvědčení, milí přátelé, patří k symptomům novějších dějin. To je skutečnost, nikoli snad jen nějaká teorie. Ona působí. Nepřikládám žádný význam pevnosti lassallovské nebo marxistické teorie, ale přikládám přirozeně velký význam existenci milionů lidí, kteří si zvolili za svůj ideál učinit to, co se domnívají, že mohou poznat ze tří bodů, jež jsem uvedl. To je však něco, co radikálně odporuje nacionalismu, jež jsem vám ukázal jako určitou základnu na začátku novějších dějin. Tehdy se z nacionálního prvku vyvinulo všelicos. A to, oč usiluje proletariát, to bylo již v roce 1848, kdy Karel Marx ponejprv uveřejnil program tohoto proletariátu (jež obsahoval v podstatě body, které jsem nyní uvedl), vyjádřeno na závěr heslem: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ A téměř žádná schůze mezi těmito lidmi po celé Zemi nebyla ukončena jinak než voláním: „Ať žije“ (internacionální revoluční sociální demokracie, republikánská sociální demokracie). To byl mezinárodní princip. A tak nastupuje vedle římské internacionály s její univerzální idejí internacionála socialismu. To je skutečnost, neboť takové a takové množství lidí je skutečnost. Je důležité, aby na to byl brán zřetel.

Abychom mohli zítra alespoň předběžně završit tuto symptomatologii novější doby, musíme již velmi ostře pohledět na cestu, která nám umožní sledovat symptomy tak, že nám do jisté míry ukáží: zde můžeme prorazit a nahlédnout do skutečnosti. K tomu všemu vytvořili vedle toho jiní lidé přímo neřešitelné problémy - musíte pociťovat, jak věci probíhají, jak se vyhrocují - neřešitelné problémy! Vidíme, jak se v 19. století poměrně klidně vyvíjí v Anglii liberalizující parlamentární směr, jak chaoticky (*bouřlivě*), nebo lépe řečeno, bez motivů ve Francii. Čím dále jdeme na Východ, tím více si musíme říci: Je sem přenášen, převáděn nacionalismus, jak jsem se o tom zmínil již včera... Ale při tom vznikají neřešitelné historické problémy. A to je také jeden takový symptom! Ovšem, lidé, kteří nepřemýšlejí, pokládají všechno za řešitelné, domnívají se, že je možno všechno vyřešit.

Jeden takovýto neřešitelný problém (nemám nyní na mysli problém pro abstraktní rozum, tam je to samozřejmě řešitelné, ale míním skutečnosti) vzniká roku 1870-1871 mezi západní, střední a východní Evropou. Je to tak zvaný alsáský

problém. Samozřejmě, že chytrí lidé jej dovedou vyřešit! Buď jeden stát porazí vojensky druhý, dobude jej. Pak je věc vyřešena, že ano. O to se, pokud jde o Alsasko, pokoušela dlouho jedna nebo druhá strana. Nebo když se nechce válčit, odhlasuje se to obyvatelstvem. To jde velmi snadno, většina rozhodne! Není-liž pravda, tímto způsobem to jde, tak říkají chytrí lidé. Ale ti, kteří stojí ve skutečnosti, kteří nevidí pouze jeden jednotlivý časový bod, ale vidí, jak doba je vůbec reálným činitelem, a jak není možno to, co se musí vyvinout během doby, přivést k vyvinutí v krátkém období - zkrátka, lidé, kteří stojí ve skutečnosti, ti již věděli, že to je neřešitelný problém. Čteme jen to, co lidé, kteří se pokoušeli nahlédnout do běhu evropského vývoje, o tomto problému v sedmdesátých letech mysleli a psali a říkali. Před jejich očima, před jejich duševními očima stálo, jak tím, co se tu stalo, byly pro budoucnost Evropy vytvořeny podivné předpoklady: jak na Západě vznikne tlak vyburcovat celý Východ. Již tehdy existovali lidé, kteří věděli: slovanský problém bude postaven do světa tím, že věc se bude na Západě chtít řešit jinak nežli ve střední Evropě. Chci jen poukázat na to, že je to zrovna takový symptom jako třicetiletá válka, kterou jsem vám předvedl včera, abych vám ukázal, že v dějinách nelze ukazovat následné jako účinek předchozího. Právě třicetiletá válka ukazuje, že to, čím započala, co bylo před jejím vypuknutím, je přesně takové, jako po jejím konci. Ale tím, co tu vzniklo, to nezačalo. O příčině a následku nemůže být řeči. Na tomto symptomu vidíte něco charakteristického..., stejně tak na alsaském problému. Mohl bych vám ukázat totéž na mnohých otázkách novější doby: věci se nadhodí, ale nevedou k řešitelnosti, nýbrž k neřešitelnosti, ke stále novým konfliktům, vedou do slepých uliček života. Je důležité, abychom si toho všimli. Vedou do slepých uliček života tak, že ve světě není možné mít jednotné mínění, že jeden musí mít jiné mínění než druhý, jestliže prostě stojí na jiném místě Evropy. A opětně patří k charakteristickým stránkám novodobých dějinných symptomů, že lidé docházejí k tomu, že vytvářejí skutečnosti, které jsou neřešitelnými problémy.

Nyní již máme celou řadu charakteristických věcí novodobého vývoje lidstva: neproduktivnost, pohnutá objevování se obzvláště takových společenských idejí, které nevedou k ničemu produktivnímu, jako ideje nacionálního impulsu atd. Mezitím však přesto neustálý nápor, ohlašování se duše vědomé. A nyní to charakteristické vcházení do slepých uliček, všude se vchází do slepých uliček. Neboť velká část toho, co se dnes projednává, co dnes lidé podnikají, je pohybování se ve slepých ulicích. A dále je charakteristická snaha utlumit si vědomí pro to, co právě jako vědomí má být

vyvinuto. Neboť není nic charakterističtějšího, nežli utlumení vědomí u dnešní takzvané vzdělané vrstvy obyvatelstva o pravých stavech v takzvaném proletariátu. Všechno totiž spí vzhledem ke skutečným poměrům v proletariátu. Nanejvýše se vidí jen to zevní. Hospodyně si stěžují na služky, že již nechtějí dělat to nebo ono, že vůbec nemají chuť starat se o to či ono. Že dnes již nejen tovární dělníci, ale také již i služky jsou naplněny marxistickou teorií. Mluví se poněnáhu o všem možném všeobecně lidském. To však je čistá rétorika, jestliže se nezajímáme a nestaráme skutečně o jednotlivého člověka. Potom však je nutno vědět, co důležitého se odehrává ve vývoji lidstva. Je zapotřebí skutečně se zabývat věcmi.

Opravdu nikoli jen proto, abych vám vylíčil symptomy novějšího dějinného vývoje, nikoli abych vám přednášel nějakou sociální teorii, musel jsem před vaši duši postavit i tento symptom socialismu.

Zítřka budeme pak v našich úvahách pokračovat, abychom to dovršili a pronikli na jednotlivých místech ke skutečnosti.